

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

У статті досліджено вплив методу проектів на розвиток обдарованих дітей. Зосереджено увагу на вимогах до професійної й особистісної підготовки соціального педагога і педагога-предметника як ключових фігур у створенні освітнього і виховного середовищ.

В статье исследовано влияние метода проектов на развитие одаренных детей. Особое внимание обращено на требования к профессиональной и личностной подготовке социального педагога и педагога-предметника как ключевых фигур в создании образовательной и воспитательной сред.

The influence of the method of projects on the development of gifted children has been considered in the article. The attention is paid to the conditions of the professional and personal training of the teacher of social studies. These conditions have become the key figures in the process of formation of the educational environment.

Постановка проблеми. За умов реформування системи національної освіти, посилення ролі творчої особистості в суспільстві набуває актуальності проблема розвитку обдарованих дітей. Перспективним її розв'язанням може стати організація такого педагогічного процесу, який започаткує методику пошуку й відбору обдарованих дітей та створить умови для розвитку їх природних творчих потенцій [7].

Учені по-різному визначають проблему обдарованості. На думку Н. Лейтеса, обдарованість – це здатність до видатних досягнень у будь-якій соціально значущій сфері людської діяльності. Н. Волкова визначає обдарованість як індивідуальну потенційну своєрідність здібностей людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності [2, 418]. Іноді обдарованість розглядають як стан таланту, ступінь його вираженості. У словнику іншомовних слів наголошується, що талант – визначна вроджена риса, особливі природні здібності.

Із сучасних найбільш популярною та прийнятною концепцією обдарованості (концепцією людського потенціалу) є концепція американського психолога Джозефа Рензулі. Відповідно до його вчення обдарованість включає три компоненти: пізнавальні здібності і навички; творчі здібності; емоційно-вольова сфера.

До критеріїв, за якими можна визначити обдарованість дитини, відносять: часті “стрибки” через послідовні етапи свого розвитку; наявність великого словникового запасу і чудової пам’яті; спроможність займатися кількома справами відразу; високу допитливість, активність у дослідженні навколишнього світу і непримириме ставлення до будь-яких обмежень своїх досліджень; здатність у ранньому віці простежувати причинно-наслідкові зв’язки, робити правильні висновки; спроможність тривалий час концентрувати свою увагу на одній справі – буквально “занурення” у нове заняття за умови його цікавості для них; добре розвинуте почуття гумору; постійні спроби розв’язувати проблеми, які їм поки що не під силу; наявність різноманітних інтересів, що породжує схильність починати кілька справ одночасно; звички поправляти інших і переконаність, що вони завжди мають рацію; брак емоційного балансу, нетерплячість.

У дослідженнях відзначається, що обдарованість може гармонійно влитися в життєдіяльність дитини, а може породжувати багато складних соціально-психологічних суперечностей. На жаль, останній варіант є більш поширеним.

Літа Холлінгоурт серед проблем, що виникають у обдарованих дітей, виділяє: вороже ставлення до школи (навчальна програма нудна і нецікава для обдарованих дітей); особливі ігрові інтереси (обдарованим дітям подобаються складні ігри і водночас нецікаві ті, якими захоплюються їхні однолітки); заглиблення у філософські проблеми; невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком; прагнення до досконалості (звідси відчуття незадоволеності, власної неадекватності, а також занижена самооцінка як результат прагнення до вищого); потребу в увазі дорослих (через прагнення до пізнання обдаровані діти нерідко монополізують увагу вчителів, батьків та інших дорослих) [3, с. 60].

Аналізуючи проблеми обдарованих дітей, ми дійшли висновку: щоб відповідати вимогам сьогодення, сучасна шкільна освіта для обдарованих учнів повинна забезпечувати суб’єктну позицію дитини в навчально-виховному процесі, вільний розвиток її особистості, реалізацію здібностей та інтересів, визначення владної траєкторії розвитку, участь в організації освітнього процесу і в його керуванні.

Зазначене можливе в діяльності, яку учні обирають добровільно, що стимулює активність особистості, її самостійність, прагнення до творчого

самовираження. На нашу думку, успішно розв'язувати вказану проблему може метод проектів.

Мета статті – з'ясувати можливості методу проектів для соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми.

Виклад основного матеріалу. В основі методу проектів лежить інноваційна ідея, що становить поняття “проект” (від лат. “спрямований вперед”, тобто “план, задум, реалізація мети”). Метод проектів – це метод пошуку, тобто така організація навчання, за якої учні набувають знань у процесі планування та виконання практичних завдань проектів. Проект дає можливість тісно поєднати теорію з практикою. Виділяють такі етапи проектної діяльності:

1. Пошуково-дослідницький етап:

- пошук й аналіз проблеми (теми проекту);
- постановка мети і завдань;
- збір, вивчення й обробка інформації за темою проекту;
- планування проектної діяльності;
- вибір засобів і методів для реалізації поставленої мети і завдань.

2. Технологічний етап:

- виконання запланованих дій (практична реалізація проекту);
- оформлення результатів проекту, що виконується у вигляді освітнього продукту.

3. Результативний етап:

- захист проекту;
- підбиття підсумків виконання проекту (рефлексія, самоаналіз підсумків виконання проектів).

Цінність роботи над проектом полягає в тому, що у процесі співпраці з виконавцями проекту і його керівником відбувається входження учня в соціальне середовище, пристосування до нього, засвоєння певних ролей і функцій. Налагоджується взаємодія різних поколінь – старші передають молодшим свої знання, формують у них уміння, необхідні для виконання проекту і, можливо, подальшого життя. У результаті взаємодії з іншими людьми в індивіда з'являються власні переконання, моральні стандарти, звички тощо.

Паралельно справляється вплив особистістю на оточення, відбувається активне відтворення нею суспільних відносин. Учень у процесі роботи над проектом має змогу активно творчо діяти, самостійно обирати певні цінності, орієнтуючись на власні прихильності, здійснювати свободу вибору і відповідати

за неї, працювати в команді і відчувати самоповагу. Оволодіваючи новими ролями і правилами, учень водночас набуває здатності створювати щось нове.

Перед початком роботи над проектом учень добровільно обирає вид діяльності, що формує переконаність у власній цінності, почуття самоповаги. Гідність виявляється через усвідомлення свого суспільного значення і є емоційно протилежною до відчуття соціальної пригніченості [5, с. 100].

Можливість самостійно обирати тему навчального проекту (наприклад соціального спрямування) дозволяє учням визначати найбільш актуальні проблеми у певній сфері суспільного життя, проявляти здатність до самостійного вибору і мати право виявляти “Я”. Обговорення актуальності порушених проблем, проведення відповідних анкетувань, дискусій та оцінка пропозицій своїх однолітків сприяє їх самоствердженню, прийняттю інших, налагодженню стосунків на засадах гуманізму й демократизму.

Робота над проектом дає учневі необхідну свободу. Свободу не в розумінні “роблю, що заманеться, і ні перед ким не звітую”, а можливість вибору теми, над якою працюю, виду діяльності, установлення термінів виконання роботи. Створені умови дозволяють індивіду робити свій внесок у діяльність групи і піддаватися її контролю настільки, наскільки він сам визначив для себе, без нав'язаного контролю інших. Свобода ж у навчанні передбачає свободу мислення (а воно завжди індивідуальне): інтелектуальну ініціативу, незалежність спостережень, розумну винахідливість, передбачення наслідків і проектування шляхів пристосування до них. Свобода не обмежується інтелектуальними аспектами поведінки, вона невіддільна від можливості фізично рухатися. Повний цикл самостійної діяльності вимагає дослідження й експериментування, перевірки власних ідей щодо об'єктів досліджування, обізнаності з матеріалами і вправності з приладами. А все це не сумісне із суворим обмеженням фізичної активності.

Через набуття життєво необхідних у майбутньому дорослому житті знань і навичок, що отримуються на кожному етапі проектної діяльності, підкріплюється мотивація учнів до подальшої діяльності. Мотивація відіграє роль внутрішньої пружини дії складного механізму, який співвідносить вплив зовнішніх для особистості факторів із внутрішніми властивостями людини як спрямовану спонуку і регулятор дії, як сукупність спонукань [4].

Активізація внутрішніх пізнавальних сил, мотивація, спонукання до подальшої пошукової діяльності є непрямим способом управління навчальною

проектною діяльністю учнів. Щоб започаткувати мотивування, потрібно виявити інформаційно-пізнавальні суперечності. Виникаючи у процесі пізнання, вони й породжують пошукову ситуацію, за якої до існуючої системи знань учнів додається інформація, на перший погляд, несумісна з уже наявною (“я вважав, думав, знав, що це є таким, а це виявляється зовсім інакшим”). Це суперечності між старими, уже засвоєними учнями знаннями, і новими фактами; між одними і тими самими за характером знаннями, але нижчого й вищого рівнів; між науковими та життєвими, практичними знаннями. Це суперечності в оцінюванні фактів, явищ, літературних героїв, історичних діячів тощо.

У традиційному навчанні, в якому все пояснюється учням, немає місця інформаційно-пізнавальним суперечностям; учень позбавлений можливості “поламати голову над суперечністю”, що, безумовно, позбавляє його радості пізнання.

У процесі навчальної проектної діяльності інформаційно-пізнавальна суперечність є однією із стрижневих ланок. Створюються умови для її усвідомлення, що активізує мислення, спонукає до пошуку подолання суперечності, до активної творчої діяльності. Поряд з усвідомленням інформаційно-пізнавальної суперечності виникає пошукова (проблемна) ситуація, яка зникає лише після подолання проблеми (Еврика! Знайшов!). Пошуковій ситуації властивий стан подиву, зацікавленості, бажання подолати перешкоди. Як зазначає відомий психолог С. Рубінштейн, важливо, щоб дитина, зіштовхнувшись із суперечністю, емоційно загоралась, щоб незрозуміле викликало в неї емоцію подиву, щоб логічно завершувала міркування, незважаючи на труднощі, що постають на її шляху [6].

Етап дослідження проблеми в межах застосування методу проектів актуалізує неординарність підходу до визначення джерел інформації та розвинення вмінь працювати у групі. Робота у групі потребує особливої коректності, толерантності та максимальної поваги один до одного. Учні навчаються враховувати точки зору один одного, критикувати ідеї, а не особу, яка їх висловила, навчаються бути стриманими і дотримуватися елементарних постулатів увічливості.

Розподіл обов’язків серед членів групи у процесі реалізації проекту – це не лише право обирати ту ділянку роботи, відповідно до особистісних уподобань, але й велика відповідальність за її виконання перед усією групою. Конкретно поставлене перед кожним завдання, конкретно визначені терміни

його виконання сприяють максимальній організації, цілеспрямованості дій, концентрації всіх зусиль і вмінь особистості. Це дає можливість виконати поставлене завдання з відмінним результатом, вчасно і з максимальним задоволенням. Кожен член групи розуміє, що від його частини роботи залежить і виконання спільного завдання, яке є важливим для всіх. Така співпраця навчає приймати інших такими, якими вони є, поважаючи їх своєрідність і право бути собою. У процесі роботи над проектом учні відкривають для себе істину, що всі люди є різними та прямують до мети своїм шляхом, спираючись на власний досвід, але їх “самість” не заважає їм досягти результату. Індивідуальність темпераменту, швидкість мислення, вибір пріоритетів і засобів досягнення мети не заважає виконати завдання у визначений термін. Усе це сприяє розумінню учнями один одного на основі глибокого співпереживання, емпатії.

На етапі аналізу інформації та вибору способу розв’язання проблеми варто обрати спосіб, який підтримує більшість групи, а також систематизувати та проаналізувати отриманий матеріал і спланувати діяльність для розв’язання проблеми. Цей етап вимагає від учнів не тільки вмінь працювати в команді, аналізувати та синтезувати, але й творчо розв’язувати проблему.

На етапі розв’язання проблеми для повної або часткової реалізації обраного варіанта учнями організовуються відповідні заходи, завдяки яким учасники проекту на практиці мають здійснити те, що заплановано теоретично. Підлітки часто схильні до переоцінки свласних сил, іноді не відрізняючи ідеальні образи від реальних. Тому практичні дії на цьому етапі роботи над проектом сприяють розумінню підлітками себе – зближення “Я” реального “Я” ідеального. Це навчає учнів самокритично оцінювати свої заслуги й досягнення і не самозаспокоюватись, відчуваючи себе цілковитою досконалістю [1, с. 113].

Підготовка проекту до презентації вимагає від учасників певного волевиявлення, здатності довести розпочату справу до кінця. Від того, наскільки вдало учні поділяються на групи для презентації, визначають мету кожної групи, налагоджують процес обміну інформацією між дослідницькими групами і розподіляють усі зібрані матеріали відповідно до напрямку їх роботи, залежатиме рівень презентації, її якість. Тому важливо, приймаючи інших учнів такими, якими вони є, поважаючи їх своєрідність і право бути собою, проявити здатність до креативної співпраці, мобілізуючи внутрішні й зовнішні резерви.

Під час підбиття підсумків роботи над проектом учні мають змогу оцінити проектну діяльність у цілому й особистий унесок у загальну справу, зокрема

зрозуміти, яку користь виконана справа дала класу, навчальному закладу, місту, країні; спробувати узагальнити й усвідомити для себе, які зміни відбулися з кожним за час роботи над проектом; оцінити отримані навички у роботі, спілкуванні тощо; спробувати перенести досвід практичної роботи на реальні життєві ситуації, які можуть трапитися чи вже траплялися з ними.

Найкращим результатом проектної діяльності є бажання працювати над новою проблемою, над новим проектом.

В умовах збереження класно-урочної системи проектні технології мають такі переваги: одночасне поєднання індивідуальної та колективної діяльності, можливість самореалізації під час роботи в команді; реалізація вікових потреб у самостійній і практичній діяльності; можливість бачити результат своєї діяльності; оцінка результатів, їх суспільна значущість; можливість застосування у процесі роботи над проектом сучасних технологій не лише вчителями, але й учнями, використання Інтернет-ресурсів; застосування різноманітних форм взаємодії, у тому числі й інтерактивних, дозволяє практично реалізовувати педагогіку співробітництва; глобалізація освітнього процесу, спрямованого на конкретний результат, а не на невідомі цілі у майбутньому; можливість реальної міжпредметної інтеграції; набуття нових знань і життєвого досвіду; нові можливості для неформального контролю за рівнем досягнень учнів; створення умов для колективної творчості, в якій кожен реалізує свої сутнісні сили.

Безсумнівно, ключовою фігурою у створенні освітнього й виховного середовища що сприяє розвитку творчої природи обдарованої дитини, є педагог, зокрема соціальний. У свою чергу це ставить особливі вимоги до його професійної й особистісної підготовки, оскільки навчання починає набувати творчого характеру. Підготовка педагога, крім предметної, повинна містити : уявлення про те, що таке обдарованість та особливості розвитку обдарованих дітей; розуміння того, що таке розвиваюча освіта, у чому полягає її відмінність від традиційних форм навчання та виховання; знання психологічних закономірностей та особливостей вікового й особистісного розвитку дітей; знання методів психологічного й дидактичного проектування навчального процесу; уміння реалізовувати різноманітні способи педагогічної взаємодії між різними суб'єктами освітнього середовища; уміння стати в рефлексивну (самоусвідомлюючу) позицію щодо того, що вчити, як учить, навіщо вчити.

У свою чергу, до завдань соціального педагога, який працює з обдарованими дітьми, доцільно віднести: виявлення, навчання й розвиток

обдарованих дітей; психолого-педагогічний супровід і підтримка авторських та інноваційних навчальних програм освітніх технологій, що застосовуються в роботі з обдарованими дітьми; участь у проектуванні й реалізації освітнього середовища, яке сприяє розкриттю творчих здібностей учнів; вивчення вікових та індивідуальних особливостей обдарованої дитини; роботу із сім'єю з проблеми навчання і розвитку обдарованої дитини; використання позашкільного освітнього середовища для навчання і розвитку обдарованих дітей; проведення діагностики розвитку обдарованої особистості; розробку педагогічних рекомендацій, які сприяють оптимальному навчанню і розвитку обдарованої дитини.

Отже, розвиток обдарованих дітей є нагальною проблемою сучасної системи освіти. Велику роль у розвитку обдарованої молоді відіграють вчителі-предметники, вихователі, соціальні педагоги, що вимагає від них відповідного рівня професійної й особистісної підготовки, упровадження творчих методів у навчально-виховний процес. Значний потенціал для творчого розвитку обдарованої особистості містить метод проектів. Як соціально-педагогічна технологія, він сприяє не тільки соціалізації особистості, але й педагогізації соціуму, гуманізації відносин дітей у групі.

Проектна технологія дає можливість: сконцентрувати зусилля на фіксованих цільових групах, що забезпечує індивідуалізацію процесу виховання дітей; реалізовувати проекти в умовах обмеженого соціуму, що забезпечує зв'язок виховання з повсякденною життєдіяльністю учасників проекту; залучати кожну дитину до діяльності, спрямованої на перетворення соціального оточення, що забезпечує самореалізацію потенціалу конкретної особистості.

Специфікою реалізації проектної технології є її системний, практико орієнтований характер, що дозволяє уникнути ризику перетворення заходів на випадковий набір дій з їх хаотичною реалізацією.

Перспективи дослідження. Актуальним є подальше вивчення можливостей методу проектів у соціально-педагогічній діяльності. Наприклад, перспективним може бути дослідження важливих характеристик між секторного характеру проектної діяльності, а саме взаємодія із державними організаціями, громадськими організаціями та представниками бізнес-структур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості, : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання. – К. : Либідь, 2003. / Бех І. Д. – 277 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. / Волкова Н.П. [2-ге вид., перероб., доп.] –

К. : Академвидав, 2007. – 616 с.

3. Комісаренко С. Робота з обдарованими дітьми / С. Комісаренко // Психолог. – 2006. – № 15 – 28. – С. 60 – 61.

4. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции. / Леонтьев А.Н. – М., 1971. – 304 с.

5. Людина і світ : підручник / Л.В. Губерський. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : “Знання”, КОО, 2001. – 349 с.

6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. / Рубинштейн С.Л. – М. : Учпедгиз, 1940. – 595 с.

7. Соціальна робота: технологічний аспект : навч. пос. / [за ред. проф. А. Й. Капської]. – К. : Центр навч. літер., 2004. – 352 с.

УДК 371.26

Ковальчук Ю.С.

Сумський державний
педагогічний університет

ЗОВНІШНЄ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ПОКАЗНИК ЯКОСТІ ОСВІТИ

У статті розглядається питання зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників та його ефективності. Окреслено переваги та недоліки тестування порівняно з досвідом Росії та Білорусі в його проведенні, а також запропоновано низку заходів щодо покращання ситуації у шкільній математичній освіті.

В статье рассматривается вопрос независимой оценки знаний выпускников и его эффективность. Очерчено преимущества и недостатки тестирования в сравнении с опытом России и Белоруссии в его проведении, а также предложено некоторые мероприятия по улучшению ситуации в школьном математическом образовании.

This article dedicated to the question of the External Tests of assessing school-graduations knowledge and its effectiveness. We examined the External Independent Evaluation, its advantages and failings in comparison with experience of Russia and Byelorussia in the testing procedure, and we offered a sequence of actions to improve the situation of school mathematical education.

Постановка проблеми. За сучасних умов для випереджального розвитку Української Держави особливого значення набуває проблема якості освіти. Якість освіти визначається як ступінь задоволення очікувань від освітніх послуг, що надають освітні заклади, різних учасників процесу освіти.

Реформи в сучасному суспільстві призвели до змін в освітній галузі, європеїзація освіти торкнулася й українських шкіл. Упровадження нових методик, нових інформаційних технологій, рейтингових оцінювань повинно сприяти підвищенню сучасного рівня математичної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Наявність, з одного боку, необхідності у суттєвому вдосконаленні підходів до діагностики знань учнів у зв'язку з модернізацією національної освіти, а з другого, – недосконалість науково-методичної бази з цього питання засвідчують актуальність проблеми нашого